

A FIÚ SZIKLÁJA

(drámaóra erdélyi népmonda nyomán)

(Forrás: Benedek Elek – Székelyföldi mondák és mesék

Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1993. 124.o.)

(A kezdetek, első drámatanári lépéseim egyik foglalkozása. Többek – pl. Parkőr – mellett ez is abban a tűzben edződött, abban a közegben érlelődött, amelyet a 90-es évek vajdasági szellemi műhelye, Tóthfalu jelentett. Szinte negyedévente gyűltünk össze – volt, hogy háború viselte – ottani kollégákkal, hogy nagyon intenzív, hosszú, hajnalba nyúló hétvégéken tanuljuk a dráma alkalmazható formáit, akár tantermi, vagy egyéb nevelési, akár gyerekszínházi vonatkozásban. A magam érlelődésében mindenképpen hőskornak tekintem azokat az éveket, a tucatnál is több találkozást. Gyakran érkeztem „megrendelésre” összeállított, el(ő)készített kínálattal. Vajdasági tananyaghoz, készülő gyerekszínházi előadáshoz, emberi – közösségi sorskérdéshez kötődő kérések szabták meg a közös tanulási helyzeteket.

A fiú sziklája az egyik legemlékezetesebb foglalkozás volt, ráadásul ott volt a tűzkeresztsége, hisz addig csak papíron létezett az óra. Maig hat például az ötletrohamos rész zablátlan szárnyalása és a reflektív szakasz, magántörténetek burkát felhasító, katarzisa közötti kontraszt megélése.

Azóta sok teret, időt bejárt az az óra. Ha az időkaloda engedi, a hatodik évfolyamos tanmenet monda témakörébe beillesztem, de játszottam kilencedikes drámaórán, gyerekszínházakkal karácsonyi műsorba illesztve, és hősiesség tematikájú Csodaszarvas táborban is.)

Tanítási terület: Irodalmi alkotás - epikum - feldolgozása.

Társas viszonyok, szeretetkapcsolatok, bibliai analógia.

Etikai-erkölcsi tartalmak körül járása.

Csoport: 4. – 5. – 6. osztályosok (kilencedikesek, felnőttek, mint fentebb áll ...)

Körülmények:

tér: osztályterem, kialakítható üres térrel

idő: 45 (kedvezőbb esetben 2x45) perc

eszközök: üvegcsé, ing, gyertya, tábla + kréta, dal-mellékletek

Téma: Egy faluban súlyos betegségbe esik egy ember. A családja, a falu közössége megpróbál segíteni rajta.

Fókusz: Mit tehetünk a cselekvő szeretet jegyében a bajba jutottakért?

Szerepek: gyerekeknek - javasasszonyok, kuruzslók, a falu lakói
tanárnak - az egyik kuruzsló, a fiú

Célok: Epikus mű dramatizálásának lehetőségei.

Néprajzi, társadalmi ismeretek bővítése.

Beszédbátorság, empátia fejlesztése.

Elvont fogalom megélhetővé, játszhatóvá tétele.

1.

Az első szövegrészlet felolvasása. (*Az óra jellegéből adódóan, az irodalomórákon használt ún. „jóslo olvasás” mintájára, szerencsés, sőt ajánlott, ha a csoport a történetet nem ismeri.)*

„Erdélyben, Guraszáda nevű falu felett van egy magas szikla, Fiú sziklája a neve. Annak a sziklának a tetején olyan csodafű terem, hogy az öregeket megfiatalítja, s a nehéz betegeket meggyógyítja.

Élt réges-régen ezen a környéken egy szegény szántó-vető ember.”

2.

(*Rég-múlt idő, egy különleges adottságú helyszín, és egy tevékenységében, anyagi státuszában meghatározott szereplő egy jellegzetesnek mondható mondakezddésben. Az alaphelyzet körül járására, mélyítésére egy összetettebb és egy egyszerűbbnek tűnő, ám lehet, hogy több termékeny feszültséggel járó munkaformát javaslok.)*

2.1 Tabló kiscsoportokban, mélyítés gondolatkövetéssel, szöveges improvizációval.

Hogyan élt, élhetett egy szegény szántó-vető ember és családja? Mit dolgoztak, milyen eszközökkel? Hogyan történt a családi munkamegosztás? Milyen helyiségekben éltek, milyen tárgyak között? Mit ettek, ittak? A gyerekek mivel játszottak?

Ilyen és ehhez hasonló kérdések mentén szerveződnek a – létszámarányos – kiscsoportok által létrehozott 2-3 állóképek és azok értelmezései. Az instrukció csak annyi, hogy az eddigi tudásuk, ismereteik által olyan életképeket – tehát ne beállított, családi fotót – hozzanak létre a játszóknak, amelyek egy hagyományos „szegény szántó-vető ember” családjának cselekvő pillanatait ábrázolják. Egy-egy kép struktúrája, viszonyrendszere,

eszközhasználatot imitáló részlete sugallhatja a tanár számára a mélyítő kérdéseket, gondolatkövetéseket. Gyakorlottabb csoporttól kérhető egy-egy viszony szöveges rögtönzés felé történő elmozdítása is. Például a „nagyapapa” és a karosszéke előtt játszó „unoka” között; a rétestészta nyújtását tanító anya és lánya között stb.

(*Természetesen lehetetlen a maga teljességében, mélységében összeszedni minden néprajzi, történelmi realitást, nem is ez a cél!)*

2.2 A Szerep a falon konvenció segítségével először szedjük össze a „földműves~paraszt” szóhoz tapadó negatív sztereotípiákat, majd törjük is meg őket mélyítéssel, körül járással!

(*Sok érdekes órávezetői tapasztalatom gyűlt össze a záporozó kliséktől kezdve a természet ritmusát, jeleit, üzeneteit, törvényeit a maga bölcsességével megélő, vagy az ünnepeket a maguk autentikus helyén, (offline) módján ünneplő emberről való gondolkodásig.)*

3.

A 2. szövegrészlet felolvasása.

„Nehéz betegségbe esett, jártak hozzá mindenféle javasasszonyok, kuruzslók, kenték a testét mindenféle csudaírral, de nem tudták meggyógyítani.”

4. Nagycsoportos szöveges improvizáció; tanár a szerepben; kellékhazsnálat

A „javasasszonyok”, „kuruzslók” a beteg férfi titokzatos nyavalyáiról, az eddig még nem próbált gyógymódokról beszélgetnek **nagycsoportos szöveges improvizáció** keretében. A **tanár** az egyik kuruzsló **szerepébe** lép, ezt a kezében tartott gyógyfüves üvegcsé jelzi.

(*Teheti ezt előre, a „mintha” helyzet elfogadását célzó egyeztetett módon, és teheti egy kevésbé biztonságosabb, ám attraktív, a játszó rugalmasságát, lélekjelenlétét jobban mozgósító módon is: a narratív formából, amellyel ismerteti a kontextus változását, az üveg és a nyelvi, viselkedés-beli kódrendszer segítségével átvált drámai módba és így vonja be - kuruzslótársként a játszókat a jelenetbe.)*

Gyógynövények nevei – akár fiktív nevek is –, babonák, gyógyító hiedelmek hangzanak el. Tét: az apa mielőbbi meggyógyítása! (*Nyilván előkerül a javasaltok között a hegy tetején található csodafű. Az ezután következő mozzanat, a mese dramaturgiája miatt, szerepből dolgozunk a hárítás. Hivatkozhatunk a mese mondatára: „Ember ott még nem járt soha!” Az erőltetett tájsházolás, a külsődleges eszközök használata helyett a tartalom a lényeg!)*

5.

A 3. szövegrészlet felolvasása.

„Azt mondja egyszer egy javasasszony a beteg embernek:

- Elpróbáltuk már mindenféle csodafűvel, ami a Maros két partján terem.

Itt már több csodafű nincs. Hanem, látja-e kend azt a magas sziklát? Annak a tetején terem olyan csodafű, hogy az meggyógyítaná kendet.

Hiszen teremhetett annak a sziklának a tetején akármilyen csodafű, mikor az olyan meredek, olyan magas volt, hogy oda csak a madár repült fel, ember ott még nem járt soha.”

6. Ötletroham

Hogyan tudna feljutni a fiú a szikla tetejére? Fantáziára, meseélményekre – de akár a reklámhatásokra is - épülő **ötletroham**mal keressük a megoldást. A cél maga a keresés, a minél divergensebb, akár képtelen, abszurd ötletek megfogalmazása, döntenünk úgysem kell, ezt megteszi majd a monda dramaturgiája.

7.

A 4. szövegrészlet felolvasása.

„Volt a szegény embernek egy növendék fia. Hallja, hogy mit mond a javasasszony. Szerette az apját erősen, hogyne szerette volna, s föltette magában: egy élete, egy halála, fölmászik arra a sziklára. Mondta az apja:

- Hagyjad, fiam, meg se próbáld, úgyis hiábavaló!

Jöttek a szomszédok, jöttek a falubeliek mind, hogy lebeszéljék. „

8. Belső hang; - „A mérleg nyelve” Jelmezhasználat

„ Jöttek a szomszédok ... hogy lebeszéljék. „ A **csoport két részre** oszlik. Két szomszédcsoportha – tulajdonképpen a fiú két (egymással vívódó) énjére . A nézőpontok megértését célzó előzetes **egyeztetés** után, egymással akár vitába is szállva, megpróbálják **lebeszélni** a fiút az útról, vagy éppen **megerősíteni** szándékában. A fiút a két tábor között egy székre terített **ing** jelzi. A tanár a szék mögött áll, és elmozdul afelé a csoport felé, amelynek

érveit pillanatnyilag erősebbnek, hatásosabbnak érzi. Ha párbeszéddé emelhető a pillanat, akkor ő a fiú hangja. **Belső hang, „mérleg nyelve”**

9.

Az 5. szövegrészlet felolvasása.

„De hiába, ment a fiú, s az Isten megsegítette, fölmászott a szikla tetejére. Hát csakugyan a szikla tetején tenger sok füvet talált, olyant, amilyent még nem látott soha. Leszedett egy jó csomót, aztán indult vissza.

Azám, de csak akkor látta, hogy föl csak fölmászhatott valahogy, de lemenni nem lehet. Mit csináljon, hogy vigye le a füvet?”

10. Újabb ötletroham

„Hogy vigye le füvet ?, „

Az előző **ötletroham** folytatása új ötletekkel ill. variációkkal.

Megjegyzés: Nyugodtan csaponghat a csoport az irracionalitások, a humoros képtelenségek között, annál erőteljesebb, kontrasztosabb lesz a monda záró mozzanata.

11.

A 6. – az utolsó - szövegrészlet felolvasása.

„Egyet gondolt, karját kinyújtotta, s meglöbögte a marék füvet, hadd lássák a falubeliek, akik ott állottak a szikla aljában. Aztán bedugta a kebelébe, s abban a szempillantásban leugrott a szikla tetejéről. Szörnyű halált halt a szegény fiú, de a csudafű meggyógyította az édesapját. Azóta hívják azt a sziklát Fiú sziklájának.”

12. Narráció; rítus; beépített szereplő; analógia

A tanár **narrációban** szól arról – az eredeti népmondához a maga elgondolása, óratervezői szabadsága alapján hozzátett – szokásról, hogy a falu lakói úgy döntöttek, ezután minden évben összegyűlnek a szikla tövében, hogy emlékezzenek, hogy **szertartásaikat** ápolják, melyekkel a cselekvő szeretet fontosságára, szép szükségszerűségére figyelmeztetik egymást és önmagukat. Körül ülnek a tüzet és dalokkal, balladákkal, beszélgetéssel töltik a megszentelt időt.

Szerencsés csillagállás, ha a csoportban van olyan képességű énekes és versmondó, akire – előzetes egyeztetéssel, gyakorlással – rábízhatjuk a népdal és a ballada

megszólaltatását a falu egyik lakjának szerepéből, **beépített szereplőként**. (*Különleges emlékként őrzöm, amikor egy bajai képzésen a felnőtt kórus vezetője énekelte a dalt, a színjátész csoport rendezője mondta a balladát.*)

- A fiatal lányok mindig új , a szertartáshoz illő **dalokat** hoznak. (pl.: „Apámért, s anyámért mit nem cselekednék... „,
(Eredeti lejegyzése látható, s adatközlőtől meghallgatható a Bartók-rend honlapon:
<http://systems.zti.hu/br/hu/search/3245?sys=A+1069>)
- A legöregebb énekmondó **balladával** lepi meg a közösséget. („Sárig es kit kígyó”)
(Szövege, dallama elérhető a Digitális balladatarban:
<http://www.kjnt.ro/balladatar/ballada/a-sarig-kigyo>)
- Végül, előhozzák a fiú féltve őrzött **ingét**. A közepen égő tűz (gyertya) mellé teszik, és csendben várnak. Ekkor ugyanis az a szokás, hogy bárki elmondhatja – a fiú ingét a kezébe véve –, hogy mit tett meg – vagy mulasztott el megtenni – a cselekvő szeretet jegyében. Vallomások, fogadalmak a **monológok** hangzanak el. Az sem baj - sőt! - , ha érezhetően átlépjük a fikció határát, és a játszó már nem a falubeliek szerepében beszélnek, hanem az **analógiás gondolkodás** szabályai szerint önmaguk sorsáról, érzelmeiről szólnak. (*Persze vékony jégen járunk! Akár a mintha-helyzet faluközösségét, akár a játszó valóságos közegét nézzük. Több csapda is leselkedhet ránk. Hosszú csendek. Felszínes, didaktikus közhelyek. Elviccelt lehetőségek. De, akár, olyan mélységek, érzelmi gátszakadások, amelyek kezelésére nem biztos, hogy készen állunk. Pedig ott a kettős tudattal játszó tanári fejünkben a tanács, ne hagyjuk benne a – főleg felkavaró – drámában a játszókat, vezessük ki őket. Túl szép számvetés volna, ha e csapdák állandó elkerüléséről tudnék beszámolni ...)*

V É G E